

„Kis tündérvilágra leltünk” A csángók megjelenítése a sajtóban

Csángó reneszánsz? – tették fel nemrégiben a kérdést a *Korunk* című folyóiratban (Tánczos 2003), és bár a kérdőjel messzemenően arra utal, hogy a téma további kiterjedt vizsgálódást igényel, nem áll messze az igazságtól, aki a csángókérdés soha nem látott újjáéledéséről beszél. A csángók (és különösen az etnikai hovatartozásukat tekintve megosztott moldvai csángók) kérdése lassan két évszázada izgatja a magyar kutatókat, az utóbbi években is nagy számban jelennek meg a csángó témájú könyvek, tanulmányok és fényképalbumok. Ami azonban még ennél is fontosabb, hogy a téma iránt már nemcsak az Erdélyt járó folkloristák vagy társadalomtudósok érdeklődnek, hanem egyre fokozottabb mértékben a magyarországi, sőt európai közélet is, erre utal a csángókérdés soha nem látott reprezentációja a magyar médiában, valamint a Moldvába és Gyimesbe irányuló igen élénk turizmus. Ez a helyzet számos új kutatási területet tár a társadalomtudósok elé, a csángókhöz irányuló turizmus kutatására például már több kísérletet is láthattunk (Szilágyi 2006; Ilyés 2003). Ugyanakkor mindenképpen fontos azon egyedi és különleges viszonyulás alakulásának feltárása, mely egy egész országot kapcsol egy távoli, elzárt népcsoporthoz. A moldvai csángók nem vettek részt a nemzetépítésben, ám az „anyaország” természetesnek mondható különleges figyelemben részesíti őket mint a magyar múlt egy igen régi, archaikus arcának őrzőit, és ezt a kapcsolatot talán – a turizmus mellett – a csángókról való beszéd kutatásával lehet leginkább feltárni. Ennek igen szerves része a csángók médiareprezentációja, jelen dolgozat éppen ezért arra tesz kísérletet, hogy kijelöljön néhány olyan kutatási irányt, mely hasznosnak bizonyulhat a csángókról való beszéd mélyebb megértésében. A dolgozat a sajtóbeli reprezentációra koncentrál, és az utóbbi években megjelent cikkek, írások elemzésével igyekszik kijelölni egy leendő kutatás útját.

Illúzióvesztettség

A magyar tudományos élet már a 19. században – párhuzamosan a magyarság eredetkutatásával – aktívan foglalkozott a csángókkal – mint a magyarság „keleti bástyájával” –, és az érdeklődés rendületlenül aktív volt egészen az 1950-es évekig. Míg ez az időszak olyan jelentős munkákat hozott, mint Domokos Pál Péter *A moldvai magyarság* vagy éppen Mikecs László *Csángók* című műve, az ezután következő négy évtized nem sokat tett hozzá a csángókutatáshoz; igaz – főként Kallós Zoltán gyűjtései révén – a folklóranyag ekkor is gazdagodott. A csángókutatás feléledése az 1990-es években kezdődött, majd ez az aktív érdeklődés az 1990-es évek közepétől a magyar sajtóban és a média egyéb területein is rendületlenül folytatódik. Tánczos Vilmos a már említett

Korunk-interjúban elmondta, hogy az intenzív érdeklődés természetes, hiszen a csángókérdésen keresztül a magyarság saját sorsproblémájával szembesül. Véleménye szerint a csángók példáján jól követhető egy etnikum nyelv- és identitásvesztése, ami egy nemzetet akaratlanul is érdekel.

A csángókról való beszéd tehát élénken folytatódik, ugyanakkor kétségkívül differenciálódik is, Hatos Pál például egyenesen azt veti fel, hogy a csángókutatás illúzióvesztett lett, és hogy a csángókhoz való viszonyból eltűnik a korábbi hangnem (Hatos 2002). Míg korábban a romantikus, idealizáló hangnem a csángókról folyó beszéd állandó része volt, véleménye szerint ma az illúziók leépítése folyik. Tény, hogy az 1990-es évektől a Magyarországon még gyermekcipőben járó antropológia is bekapcsolódott a csángókutatásba, melynek tudományos hangvétele és nem utolsósorban kutatási témája, kérdésfelvetése és módszere alapvetően más, mint például a néprajzé. Hatos Pál szerint a csángókra vonatkozó kutatások az 1990-es évek második harmada óta nem tesznek mást, mint próbálják lerombolni azt a romantikus illúzióvilágot, ami az előző évtizedekben a csángókról kialakult. Ennek ellenére érdekes módon a sajtóban – és ezzel együtt természetesen a tudományon kívüli világban – éppen ekkor kezdődött el a csángók igazi romantikája, a csángók kitörtek a történészek és a tudományos művek közegeiből, és egyre nagyobb ismertséget értek el. A csángók mint igaz magyarok kategóriájának vizsgálata különösen érdekes lehetett abban a feszültségekkel terhelt időszakban, amely a 2004. decemberi, kettős állampolgárságról szóló népszavazás után kialakult. A csángók igazi romantikája talán még csak most kezdődik, ha nem is a tudományos életben, de a magyarországi és a nemzetközi médiában, mely a csángókat a „világ legrejtélyesebb” népcsoportjaként emlegeti.

Nem azok, akik voltak

A már említett *Korunk* című folyóirat idézett írásában Tánzos Vilmos felveti, hogy eljön az idő, amikor a fiatal antropológusok a csángókérdést mint „a már megírt, csángó tárgyú szövegekben létrehozott világot fogják vizsgálni”, ekkorra azonban a csángók már nem azok lesznek, akik addig voltak. Ez az idő valószínűleg nincsen már túl messze, mint ahogyan az is egészen biztos, hogy a csángók már most sem azok, akik voltak. A csángó tárgyú szövegeken azonban legtöbbször a magyar – esetleg román – tudományos élet által kitermelt szövegeket érthetjük, holott jelen esetben, mikor a csángók reprezentációja a médiában folyamatosan igen magas, feltétlenül hasznos lenne megvizsgálni a médiában fellelhető vonatkozásokat, hiszen ennek alapján kristályosodik ki az a viszonyulási rendszer, amely egy egész országot egy, a határon túl élő, ámde azonos nemzetiségű csoporthoz köt.

Szövegvizsgálatok esetében természetesen a sajtó jöhet szóba, és ezzel párhuzamosan egy olyan kutatás, mely összehasonlítja a magyarországi és erdélyi magyar, valamint román és egyéb nemzetközi sajtóban napvilágot látott, csángó témájú írásokat. A legkevesebb meglepetést talán a román és magyar sajtó összehasonlítása hozhatja, annál izgalmasabb azonban az erdélyi és magyarországi magyar nyelvű sajtó közötti különbség. A magyar sajtóra ugyanis szinte feltétel nélkül jellemző a már említett romantikus és idealizáló hozzáállás, hacsak nem vesszük számításba olyan könyv-

kritikákat, melyek azon sajnálkoznak, hogy manapság már bárki megjelentethet csángós fényképalbumokat, melyeknek még különösebb minőségi feltételeknek sem kell megfelelniük (Rab 2005).

Az erdélyi magyarokat azonban alapvetően más viszony kapcsolja a csángókhöz, kérdés azonban, hogy ez a kapcsolat mennyire csapódik le a sajtóban.

Tömény romantika

Az elmúlt öt évben a két legolvasottabb nyomtatott napilap, a *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* is rendszeres gyakorisággal hozott csángó témájú cikkeket; mint az várható is, a *Magyar Nemzet* többet, mintegy ötször annyit. Az utóbbiban szintén több az elemző írás, ám többségük így is csak hír, programajánló vagy éppen élménybeszámoló. Emellett már-már kötelező műfajjá nőtte ki magát a csángókról szóló riport, azaz amikor az újságíró a helyszínre utazik, majd bekezdésekbe foglalja egyéni élményeit. A médiabeli reprezentációt tekintve érdekes megfigyeléseket hozhat egy olyan tanulmány, mely e riportok hangnemét és kötelező szófordulatait vizsgálja. Az írások többségében ugyanis az újságíró kötelező jelleggel csodálja meg a harmatos zöld füvet, a nagy hegyeket, a csilingelő juhnyájakat és a poros földutakat, „ahová csak a legel-szántabb folkloristák merészkednek be”, majd kétségbeesetten keresi ki a szakirodalomból az *esztena* szót (Halász 1999; Schäffer 2005).

„Gyimes völgyében, az egykori Csík vármegye keleti szélén, a Tatros mentén sajátos kis tündérvilágra lelünk. Erdély mesés szép hegyei, völgyei, fenyvesei között, az ezeréves határnál mintha megmaradt volna a múltnak egy kis szelete, olyan archaikus formában leljük fel a régi magyar kultúra emlékeit. Azonban megőrizni a több száz éves hagyományt, a régi szokásokat és dallamokat nem is olyan könnyű még a Gyimesekben sem. Egyre nagyobb a modern világ kísértése, például a popzené.” (Kiss 2004.)

Könnyfacsaró, érzelmileg túlfűtött riportok az elszegényedő, nyelv- és kultúraveszítő emberekről és az őket rajongásig szerető itthoniakról. Érdekes, hogy ez a rajongással fűtött látogatás a tündérvilágba nemcsak a magyarországi, de sokszor az erdélyi magyar sajtót is jellemzi, ami előtt az ember akár értetlenül is állhat, hiszen feltételezhető, hogy az ott élők számára kevésbé tűnnek átütőnek a kvázitradicionális életformák jellegzetességei.

„Az első háznál újra megállunk, s elbeszélgetünk a ház gazdjával, Antal Károllyal (Ángor) és feleségével a vidék jellegzetes életformájáról, a kalibázásról. Elmesélik, hogy a távoli kaszálókra, legelőkre épült tanyára tavasszal kihajtják az állatokat, teheneket, borjakat, juhokat, sertéseket, még majorságot is, s azok szabadon legelnek a tanyán. Este kimennek a tanyára, megfejik a teheneket, juhokat, ellátják az állatokat, éjjel pedig ott alszanak” – olvashatjuk a *Hargita Népe*-ben, ami nevéből adódóan természetesen helyi lap, az említett hegyektől mintegy harmincöt kilométerre lévő csíkszeredai központtal (Pomjének 2006).

Minden személyes beszámoló, riport általános nézőpontja, hogy a csángóknak nem túl jó, és a csángókat meg kell menteni. Meg kell menteni a szegénységtől, a románoktól és nem utolsósorban a globalizációtól.

„[A csángó] Nemcsak a végtelen szegénységet jelenti, a lassú nyelvi identitásvesz-

tést és beolvadást, hanem egy ősi, szépséges kultúra belesodródását is a körülötte régóta hömpölygő »modernitásba.« (R. Székely 2005.)

A csángók sorsa a sajtóban a hazátlan magyarok hányatott sorsát szimbolizálja, akik nem szeretnék mást, mint saját nyelvükön imádkozni, ám még ez sem adatik meg nekik.

„Megrendítő volt a Duna televízió »Árva magyarok földjén – Moldova« című filmjét végignézni. Pedig nem először láthattunk dokumentum beszámolót a Kárpátokon túli csángó magyarok sorsáról. Mégis, ahogy a 10-12 éves gyerekek meghatottan szent énekeket énekelnek kinn a szabadban, mert a templomban ezt nem szabad, az felháborító. Odahaza vagy a szabad ég alatt lehet magyarul imádkozni, a templomban nem.” (Bernáth 2006.)

A csángókkal kapcsolatban az üzenet minden írásban egyértelmű, valami el fog veszni, ki fog halni, valami, amit meg kell menteni. Valami pusztul, és a magyarországi magyarok segítsége kell a megmaradásához. Legjobban talán a *Népszabadság* egyik írása szemlélteti ezt a felfogást, e szerint a csángók helyzetének jobbítása érdekében egyenesen Magyarország köztársasági elnöke, Sólyom László járt el a pápánál tett látogatása során, 2006 novemberében.

„Sólyom László nyilatkozata szerint a pápánál szóba került a csángók ügye, s ő ezzel kapcsolatban javasolt egy jogi megoldást, amelyet az egyház régóta ismer. Arról van szó, hogy nemcsak területi alapon lehet egyházat szervezni, hanem személyi elven is. Ahogy van például tábori püspök, úgy lehetne a szórványban élő magyarok részére magyar püspököket kinevezni. A hivatalos ebéden egy ezzel kapcsolatos tanulmányát ajándékozta az államelnök az őt vendégül látó bíborosnak.” (Hovanyecz 2006.)

A csángók megmentésének kérdése már annyira átjárta a sajtót, hogy nem egy magyar híresség sorakozott fel a moldvai csángók megmentésének ügye mögött. Nemrégiben például egy Hobóval eltölthető vacsorára lehetett licitálni, az énekes a befolyt összeget egy csángó település, Magyarfalva javára ajánlotta fel. A sajtó *megmentő* felfogása egyébként nehezen mérhető módon ugyan, de visszahat a csángókra, mint arra Tampu Ferenc is rámutat:

„A csángók nagy része a magyar megmentési akciók és a román asszimilációs politika keresztüzében ma már nem tudja pontosan megnevezni etnikai hovatartozását, ezért egyszerűen katolikusnak vallja magát, sokszor furcsa módon a »római katolikus« kifejezést használva.” (Tampu 2006.)

Az ilyen jellegű riportokat olvasva érvényesnek tűnhet tehát az „illúzióvesztett” szó használata egy tudományos írás tekintetében, míg egy újságíró és egy turista ugyanis legszívesebben feltartóztatná a globalizációt, (legalábbis néhány tőle távol eső helyen), egy antropológusnak eszébe sem jut ilyesmi (vagy nem nagyon hangoztatja).

Mindezek ellenére a sajtóban megjelenő írások szerint a csángók vidámak, „örülnek, ha magyar szót hallanak”, és rendkívül szívesen látnak mindenkit. Kevés az olyan írás, amelyben a romantika mellett helyet kapnak a csángók problémái és a valódi élet képei. Viszonylag kevesen említik meg például a tömeges munkanélküliséget, és érdekes módon sokszor az alkoholizmus, a pálinkaivás sem több romantikus gesztusnál, szó sincs tönkrement családokról, elvesztett földekről és fejszével rohangáló férfiakról.

„A kocsmába belépve mintha egy Kusturica-film elevenedne meg. Kedélyes káosz

fogad. Cigarettafüst és hangzavar. A bent lévők, főleg öregasszonyok és öregemberek igyekeznek a manelét (a lakodalmas rock román változata) harsogó televíziót túlordítani.” (Hankó 2005.)

Ha némely írásban meg is említik a munkanélküliség és az alkoholizmus gondjait, ezt legtöbbször egyféle távolságtartással teszik, és nem mint a csángók általános jellemzőit emlegetik. Az előbb idézett cikk szerzője például pár sorral lejjebb kifejti, ahogy egy öregasszony sörrel itatja karon ülő gyerekét, de mivel nem bírja nézni, inkább visszamegy szállásadójaához. A sajtó a legtöbb esetben nem ad helyet a devianciáknak egy olyan idealizált népcsoport estében, mint a csángók, másrészt azonban az elkülönülés érthető, hiszen az újságírókat és a nyári tánc táborok résztvevőit vendégül látó vidám csángó asszonyok nyilvánvalóan nem igyekeznek az idegen elé tárni a közösség gondjait, a problémákkal küzdő családok pedig nem vállalnak elszállásolást.

Ellenpontként hozhatjuk fel az Index „romantikamentes riportját”, mely keményen tárja fel a gyimesi csángókat sújtó szűkösséget, alkoholizmust, munkanélküliséget, azonban ez a riport sem éppen vegytiszta újságírás, hiszen antropológushallgató tollából született (Thüringer 2005).

„Nekünk az ősünk egy бүдös, silány gazember volt. Most haragszok rájuk, miért nem mentek 100 kilométerrel alább vagy feljebb, ahol legalább a szőlő megterem, és asszonyok vannak, mert ennél hitványabb hegyek sehol sincsenek, semmi se marad meg rajta. Én most úgy káromkodok a nemzedékemre, hogy mért baszta bele ide az anyját, hogy legalább tudnánk megélni, ez az igazság” – idéz az írás (Thüringer 2005) egy idősebb csángó embert annak bizonyítására, hogy a csángók korántsem látják olyan tündérvilágnak az ő kis lakhelyüket, mint ahogyan a magyarországi turisták és újságírók. Az írásban egyébként tényleg nincs sok romantika, csak a rideg tények: a csángók többsége munkanélküli, pénzét leginkább a kocsmában költi el, gazdálkodásuk a 19. századot idézi. És ugyanilyen hangnemet üt meg az Index kolozsvári testvérlapja, a Transindex is, mely külön elemzést érdemelhetne, hiszen az újságíró olyan sztereotípiákba burkolva érkezik Erdélyből Moldvába, melyeknek ilyen explicit megnyilvánulása ritkán fedezhető fel.

„Míg az MCSMSZ tömbház-lakásban berendezett székháza felé tartunk, meg is szabadulunk attól az előítélettől, hogy a Kárpátokon túl sötétség honol. A barátok-ismerősök beszámolóival ellentétben Bákó semmivel sem rosszabb, mint bármely más romániai város.” (Sipos 2005a.)

A romantikus misztikát elhagyva a Transindex is kizárólag a nyers tényeket sorolja, hogy értelmiség nélkül a csángók nem sokra mennek, és hogy a moldvai csángóknál a munkanélküliség gyakorlatilag százszázalékos, aki dolgozni akar, Olaszországba vagy Spanyolországba megy. A cikk szerint a legemlékezetesebb eset az volt, amikor a Via Spei nevű csángó szervezet kiment Németországba egy néptáncfesztiválra, végigtáncolták a rendezvényt, majd hazaküldték a buszt üresen, ők meg elindultak délnek. A Transindex riportja ugyanakkor élesen rámutat arra a tényre, hogy a moldvai csángók szerint a magyar újságírók szeretik erősen eltúlozni a dolgokat, és minden írásból azt kihozni, hogy „a románok csesztetik a csángókat, ami nem feltétlenül van így”, ráadásul valódi rálátást az újságírók a csángók helyzetére nem is szerezhetnek, hiszen jó, ha tíz percig beszélgetnek valakivel. Mindemellert azonban a moldvai csángók azt is panaszzolják, hogy nem kapnak elég segítséget az erdélyiektől, akik nem is tekintik

őket igaz magyarnak – szemben a magyarországiakkal. Itt tehát ismét olyan kérdésekkel állunk szemben, melyek bővebb kifejtést érdemelnének, nevezetesen, hogy a csángók (moldvai és gyimesi) szerint milyennek láttatja őket a magyar sajtó, és hogy milyen hierarchikus rendszer irányítja az erdélyi magyarok kapcsolatait.

Gyimesben végzett terepmunkám során tett megfigyelésem szerint a gyimesi csángók nem tartják túl sokra a moldvai csángókat, akik szerintük nem igazi magyarok, a székelyek azonban – akiktől a csángók lassan átveszik az igaz magyar titulust – viszont nemhogy a moldvai csángókat, de még a kizárólag magyarul beszélő, ámde mégiscsak a román népviselethez hasonló tradicionális öltözékkel rendelkező gyimesieket sem tartják igazán magyarnak. A gyimesiek, akik évek alatt megszokták a turisták egyre növekvő áradatát, nem értik, miért mennek most át a turisták Moldvába is. Úgy gondolják, Moldvában sötétség és fejletlenség uralkodik, és örülnek, hogy elmúltak azok az idők, amikor még a Regátba kellett átjárniuk, hogy a krumplit kukoricára cseréljék. Ennek ellenére éppen Gyimesfelsőlók az egyik „magyarosító” központ, itt nyílt meg 1994-ben az Árpádházi Szent Erzsébet Katolikus Gimnázium, mely bentlakásos líceumként fő feladatának tekinti a moldvai csángó gyerekek oktatását. A gyimesiek szerint ugyanakkor a Felsőlókra hozott gyerekek sokszor „nem is tudnak magyarul, és csodálkoznak, hogy folyik a víz a falból”.

Érdekes pillanat, amikor ez a kapcsolatrendszer az erdélyi magyar sajtóban is felbukkan egy-egy pillanatra:

„Sokáig úgy tekintettünk Moldvára és az ottani magyarságra, mint szegény rokonainkra, akiktől tanulni nem tudunk semmit. Viszont a figyelmes szemlélődő az utóbbi években egyre gyakrabban láthatta azt, hogy a turistabuszok (melyek a kötelező múzeumlátogatás után korábban húztak vissza a Hargita megyei szállásokra) nem Csíkszereda felé indulnak tovább, hanem az úti céljuk távolabbi, egzotikus tájak, például a moldvai csángóság felfedezése lett” – írja a *Székely Hírmondó* egyik tudósítója, aki Somoskán járva megdöbbenve tapasztalta, hogy a csángók falvai hemzsegnek a magyar, angol, svájci turistáktól, míg hozzájuk lassan már be se néz senki (Sántha 2006). A csángó mára a sajtóban a legigazibb magyar, hiszen

„[...] a moldvai csángók esetében állítható, hogy egy sajátos kincsestárat alkotnak népünk életében. Ők ugyanis a magyar művelődés más és más korszakaiban kerültek jelenlegi lakóhelyükre. Mivel más kulturális hatás nem érte őket, ellentétben a kárpát-medencei magyar lakossággal, ők megtartották századokkal ezelőtti műveltségüket, viseletüket, építkezésüket, meséiket, mondáikat, nyelvüket” – írja például a *Demokrata* (Fülöp é.n.).

És igen érdekes elemzési szempontként vetődik fel az a kérdés, amit a Transindex írásában a moldvai csángó maga vet fel, hogy milyen képet vetít a magyar olvasók elé a csángók kapcsán a magyarországi sajtó a románokról. Hiszen például a magyar sajtóban többnyire szó sincs arról, hogy a csángókat – a magyarokhoz hasonlóan – a románok is magukénak követelik, mondván, hogy elmagyarosított (azaz Dimitru Martinus elmélete szerint annak idején elszékelyesített) románokról van szó. A románok valóban csak mint a csángók „csesztetői” kerülnek elő a magyar sajtóban, például a magyar misézések és a magyaroktatás vagy nemrég az Európa Parlamentben bemutatott csángókról szóló film kapcsán (Vitézy 2003), amire a román sajtó igen hevesen reagált, főként a csángó elnevezést kifogásolva. A románok felháborodásáról akkor a

Népszabadság és a *Magyar Nemzet* is beszámolt (Román–magyar 2006; Kristály 2006), sőt az utóbbi üdítő kivételként rövid magyarázattal is szolgált arról, miként terjedt el a román tudományos életben a csángók román eredetének nézete – mindezt a meg lehetőségen ironikus, *Román lapokban kutatják a csángók eredetét* cím alatt.

Nem utolsósorban vizsgálatot érdemelne, hogy a csángókról szóló írások milyen mértékben mutatnak rá, hogy a csángók nem alkotnak egységes csoportot, hanem többek között gyimesi, hétfalusi és moldvai csángókra tagolódnak, az utóbbiak etnikai viszonyulása pedig valóban többoldalú.

A csángó ügy tehát az a téma, amit egyik sajtóorgánium sem tud érzelem nélkül megközelíteni. A jobboldali sajtó több csángókérdéssel kapcsolatos esetet közöl, és jobban utánajár a témának, például a *Magyar Nemzet* cikkei alapján több évre visszamenőleg össze lehet rakni a csángók körül történt közéleti eseményeket, míg ugyanez a *Népszabadságról* nem mondható el. Még hézagosabbak a hetilapok híradásai, a *HVG* például teljesen véletlenszerűen közöl egy-két hírt a csángókkal kapcsolatban (szinte mind MTI utánkölzéssel), és utánkövetés egyáltalán nincs, mint a *Magyar Nemzetben*. Szinte minden jelentősebb magyarországi sajtóorgánumban jelent már meg csángókról szóló riport, és minden újság küldött munkatársat Moldvába. Megállapíthatjuk, hogy a magyarországi lapokat egy egységes, romantizáló hangnem jellemzi, míg az erdélyi magyar sajtó differenciáltabb, és a csángó témájú írásokon keresztül néhol megvillannak a mai, erdélyi magyar társadalom viszonyrendszerei is.

Rejtélyesek

A csángók nemzetközi médiabeli szereplését érdekes módon nem a magyarok érték el – bár a korábbiakban voltak erre irányuló kísérletek –, hanem egy finn képviselőasszony, Tytti Isohookana-Asunmaa. Az Európa Parlament képviselője turistaúton gyakran járt Moldvában, majd később az Európa Parlament megbízásából is, és miután korábban tanítónőként tevékenykedett, feltette magának a kérdést, miért nem tanulhatnak a csángó magyarok a saját nyelvükön az iskolában? Tytti asszony 2001-ban jelentést készített az Európa Parlamentnek, melyben a csángókat „Európa legréjtélyesebb népcsoportjának” titulálja, és ezek után ez a jelző minden idegen nyelvű újságba és internetes oldalra elkíséri a csángókat. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy nemcsak az idegen nyelvű, de sokszor a magyar sajtó is igyekszik hangsúlyozni a csángók rejtélyességét, különlegességét, nemegyszer mint valami misztikus jelenségről számol be róluk.

„Csíkszereda iskoláiban egyre-másra tűnnek fel a valamilyen furcsa, magyar–román keveréknyelvet beszélő gyerekek, akik ráadásul sosem hallott magyar szavakat is használnak. Délutánonként különórákra járnak, haza pedig – a Kárpátokon túli kis falujukba – csak ritkán jutnak el. Ők a csángó diákok, most tanulnak írni-olvasni magyarul.” (G. Juhász 2005.)

Bár a nemzetközi médiában nem tűnt érdekesnek a csángókérdés, a „legréjtélyesebb népcsoport” (mely nem máshol él, mint a nyugat számára szintén meglehetősen misztikus, Drakula lakta Romániában) azonban beindította sokak fantáziáját. Hamarosan a helyszínre küldte kutatócsoportját a *National Geographic* is, aminek eredményeként

2005 nyarán napvilágot látott az a cikk, amely egészen bizonyosan sokáig befolyásolja majd Európában a csángókról kialakult képet (Viviano 2006), és amely az újság magyar nyelvű kiadásából kimaradt.

Halász Péter és Domokos Pál Péter már 1982-ben kínáltak alapos kutatómunkával megírt cikket a *National Geographic*nek, akkor azonban az újság úgy gondolta, a csángókérdés nem több pusztán magyar–román vitánál, ezért nem kívántak a kérdéssel foglalkozni. Húsz év elteltével sem magyar szerzőket választottak, és igyekeztek, hogy igényes képanyaggal illusztrált cikkük megfeleljen az Európa legmisztikusabb népcsoportjával szemben támasztott követelményeknek. Az *Attila árnyékában* című cikkben a szerző boszorkányokkal találkozik, fehér mágának veti alá magát, és gyakran jutnak eszébe az ázsiai nomádok, főként az ujugurok, a mongolok és a kínaiak. Az írás meglehetősen melankolikus, bár tényanyagban gazdag, részletesen ír a csángók csoportjairól – a szerző Moldvába és Gyimesbe is ellátogat –, és feltűnik neki a gyimesi társadalom nöközpontúsága, valamint az, hogy szinte mindegyik családból dolgozik valaki külföldön.

A *National Geographic* cikke minden bizonnyal megadta a hangnemet a további, csángókról szóló nemzetközi írásokhoz, mint ahogy már most is megfigyelhető, hogy ez az egyetlen angol nyelvű írás, melyre külföldi fórumokon hivatkoznak. A csángók nemzetközi sajtórepresentációjának kiterjedtségéről még nem beszélhetünk, ezt nagyrészt az itthon üzemeltetett angol nyelvű internetes oldalak, illetve külföldi szervezetek látják el. Ilyen például az 1999-ben Olaszországban megalapított Csángó Baráti Egyesület (*Association of the Friends of the Csangos*), mely célja szerint a moldvai csángó magyarokra kívánja felhívni a figyelmet, és több olvasnivalót is kínál a témában; emellett legérdekesebb vállalkozása a csángó nyelvi kurzus, melynek keretében az érdeklődő olaszok csángóul tanulhatnak. A szervezet legaktívabb csoportja egyébként Izlandon működik.

A fentiek ismeretében tehát talán nem alaptalan azt gondolni, hogy a csángók igazi romantikája még csak most kezdődik, legalábbis nemzetközi szinten. Lassan valóban a csángók lesznek a mi indiánjaink (Tánczos 2003), a média és a turisták számára egy kihalás szélén lévő misztikus, archaikus, rejtélyes, de minden gondja ellenére vidám népcsoport, melynek tagjai a szembejövő újságírótól értetlenkedve kérdezik: „Ugyan, mi a fenétől kéne minket megmenteni?” (Sipos 2005b.)

IRODALOM

BERNÁTH LÁSZLÓ

2006 Árva magyarok. Népszava augusztus 21.

FRIDA BALÁZS – KALAS GYÖRGYI

2004 „Mejek, pusztítom el magamat”. Az öngyilkosság antropológiai vizsgálata a gyimesi csángók-nál. In Motogoria. Tanulmányok Sárkány Mihály 60. születésnapjára. A. Gergely András – Kemény Márton, szerk. 67–91. Budapest: ELTE Kulturális Antropológia Szakcsoport – MTA Politikai Tudományok Intézete.

FÜLÖP TIBOR ZOLTÁN

é.n. Csángók Attila városában. Magyar Demokrata. Internetcím: http://heti.demokrata.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=2650&Itemid=65.

HALÁSZ PÉTER

1999 Új szempontok a moldvai magyarok táji-etnikai tagozódásának vizsgálatához. In Csángósors. Moldvai csángók a változó időben. Pozsony Ferenc, szerk. 33–53. Budapest: Teleki László Alapítvány.

HALÁSZ TAMÁS

1999 Gyergyótól Gyimesig: Diszkó és templom. Magyar Narancs szeptember 29.: 20–21.

HANKÓ ILDIKÓ

2005 Csángó elégia – remény és kilátástalanság Moldvában. Magyar Demokrata június 15. Internetcím: http://heti.demokrata.hu/index.php?Itemid=36&id=750&option=com_content&task=view.

HATOS PÁL

2002 Szempontok a csángókutatás kulturális aspektusainak értelmezéséhez. Pro Minoritate tél: 5–16.

HOVANYECZ LÁSZLÓ

2006 Csángó krónika: kinek fontos a magyar mise? Népszabadság november 16. Internetcím: <http://www.nol.hu/cikk/424527/>.

ILYÉS ZOLTÁN

2003 Az emlékezés és az újratanulás terei – a „honvágyturizmus” mint tér- és identitás szervezés. In Helye(in)k, tárgya(in)k, képe(in)k. A turizmus társadalomtudományos magyarázata. Tanulmányok. Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt, szerk. 51–58. Budapest: Néprajzi Múzeum. /Tabula könyvek, 5./

2005a Az identitás mint kistérségi erőforrás – Gyimes példája. Kisebbségkutatás 4:460–467.

2005b A gyimesi „ezeréves” határ olvasatai. In Erdély-(de)konstrukciók. Feischmidt Margit, szerk. 35–49. Budapest–Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék. /Tabula könyvek, 7./

G. JUHÁSZ JUDIT

2005 Az elfeledett nép. Magyar Nemzet február 2. Internetcím: <http://mn.mno.hu/portal/264693>.

KISS ESZTER VERONIKA

2004 Gyimesvölgyi tiszta forrás. Magyar Nemzet július 24.: Internetcím: <http://www.mno.hu/portal/230744>.

KRISTÁLY LEHEL

2005 Román lapokban kutatják a csángók eredetét. Magyar Nemzet február 13. Internetcím: <http://www.mno.hu/portal/336732>.

POMJÁNEK BÉLA

2006 Naskalat. Hargita Népe szeptember 9. Internetcím: <http://www.hhrf.org/hargitanepe/>.

RAB LÁSZLÓ

2005 Elkóborolt magyarok. Népszabadság január 29. Internetcím: <http://www.nol.hu/cikk/350081/>.

ROMÁN–MAGYAR

2005 Román–magyar szóváltás az EP-ben egy csángó film miatt. HVG február 8. Internetcím: <http://hvg.hu/vilag/20060208esango.aspx>.

SÁNTHA ATTILA

2005 Turizmus Csángóföldön. Székely Hírmondó augusztus 22. Internetcím: <http://www.szekelyhirmondo.ro/article.php?id=3980>.

SCHÄFFER ERZSÉBET

2006 Messze, hol a nap leszentül. Nők Lapja május 18. Internetcím: <http://www.nlcafe.hu/cikk.php?id=54&cid=17917>.

SIPOS ZOLTÁN

2005a Értelmiség nélkül 1. „Mi a fenétől mentsük meg a csángókat?” Transindex december 12. Internetcím: <http://lektur.transindex.ro/?cikk=3777>.

2005b Értelmiség nélkül 2. „Korcsitok”, akik nem tudnak „igaz magyarul”? Transindex december 13. Internetcím: <http://lektur.transindex.ro/?cikk=3780>.

SZÉKELY JULIANNA, R.

2005 A világtól elvágva. Magyar Hírlap július 19. Internetcím: <http://www.magyarhirlap.hu/cikk.php?cikk=95539>.

SZILÁGYI ESZTER

2006 Képek és elképzelések Gyimesről a turizmus kontextusában. Anthropolis 2(1–2): 128–140.

TAMPU FERENC

2004 Román elméletek a moldvai csángó-magyarokról a II. ezredfordulón. Moldvai Magyarság V. (július, augusztus, szeptember) Internetcím: <http://erdely.com/moldvaimagyarsag.php#11>.

TÁNCZOS Vilmos

2003 Csángó reneszánsz? Korunk szeptember: 61–73.

THÜRINGER BARBARA

2005 Gumicsizmával a mennyországba. Index szeptember 24. Internetcím: <http://index.hu/kultur/életmod/rom0922/>.

VITÉZY ZSÓFIA (rendezte)

2003 Made in Romania. 44 perc. Internetcím: http://www.docuart.hu/docuart/hu/adatbazis/adat_film/58/dialektus.

VIVIANO, FRANK

2006 In the shadow of Attila. Romania's Csángós cling to fading customs and beliefs—folkways of the nomadic Asians they claim as ancestors. National Geographic június. Internetcím: <http://www7.nationalgeographic.com/ngm/0506/feature4/?fs=www3.nationalgeographic.com&fs=plasma.nationalgeographic.com>.